

Особливості конструювання компетентнісної парадигми уроку іноземної мови у Новій українській школі

Сучасні тенденції організації навчального спілкування та партнерського навчання на уроці іноземної мови в умовах змішаного формату навчання спонукають учителя до пошуку шляхів створення оптимальних умов для особистого успіху здобувачів освіти у площині гармонійного розвитку дитини чи підлітка, який зазнає впливу цифрових технологій, емоційної візуалізації та постійного стресу. На урок учитель має добирати такі техніки та практики, які були б дійсно дієвими й мотиваційними, сприяли б реалізації компетентнісного й діяльнісного підходів в ефективному іншомовному спілкуванні та навчанні іноземної першої та/чи другої мови. Звідси важливість методично вираженої логічної поетапності сучасного уроку іноземної мови з урахуванням

пріоритетності комунікативної компетенції у системі всіх видів навчальної іншомовної діяльності.

Ключові слова: навчання іноземних мов, компетентнісне навчання, Нова українська школа, методи і форми навчання, взаємодія на уроках іноземної мови, види навчальної іншомовної діяльності, мовна і мовленнєва компетенції, оцінювання навчальних досягнень учнів, іншомовне спілкування.

Iryna Uraieva. Peculiarities of Constructing a Competence-based Paradigm for a Foreign Language Lesson in the New Ukrainian School.

Modern trends in the organization of communication and partner learning in a foreign language lesson in a blended format encourage teachers to find some ways to create optimal conditions for the personal success of students in the area of the harmonious development of a child or a teenager influenced by digital technologies, emotional visualization and stress. For the lesson, the teacher should select such techniques and practices that would be truly effective and motivating, would contribute to the implementation of competence-based and activity-based approaches in effective foreign language communication and the first and/or the second foreign language learning. Hence the importance of methodically balanced logical phasing of a modern foreign language lesson, taking into account the priority of communicative competence in the system of all types of educational foreign language activity.

Keywords: foreign language teaching, competence-based learning, New Ukrainian School, methods and forms of teaching and learning, interaction in foreign language lessons, foreign language learning activities, language and speech competence, assessment of students' academic achievements, communication.

Постановка проблеми. Оскільки законом України [1] визначено статус англійської мови як мови міжнародного спілкування, останнім часом спостерігається підвищена увага з боку суспільства, громадськості, батьків та учнів, а також високі вимоги до рівня володіння англійською мовою. Як відомо, секрет успішності процесу навчання англійської мови простий: необхідно дві сторони – вмотивований учень та майстерний учитель. У такій синергії породжується відповідальний процес навчання з динамікою траєкторії розвитку мовленнєвої, мовної та соціокультурної компетентностей учня. Якщо учень зацікавлений у власному високому рівні володіння іноземною мовою і прагне хороших стабільних результатів, він систематично працюватиме й автономно відстежуватиме власний прогрес, поступові досягнення та аналізуватиме свої недопрацювання.

Однак коли учень не усвідомлює переваг власних умінь та знань, коли з певних причин не має або втратив мотивацію до навчального предмету, коли потребує індивідуального підходу до вивчення іноземної мови, тоді вчитель повинен взяти на себе відповідальність та створити таке середовище, у якому учню буде комфортно проявити свої здібності, не боятися заявити про свої слабкі сторони, запитати про допомогу і підтримку та у якому формуватимуться і вдосконалюватимуться компетентності учня. Діти приходять у школу набути компетентностей, необхідних для їхнього подальшого життя. Тому професіоналізм учителя полягає у неперервній роботі над покращенням ефективності уроків, після яких учні демонструють гарні досягнення.

Виклад основного матеріалу. Накресливши ці фундаментальні цілі, Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти усебічно сприяє підвищенню професійної майстерності вчителів

іноземних мов, залучаючи до курсової та семінарської підготовки найкращих тренерів, досвідчених методистів та коучів наших міжнародних партнерів.

Зокрема, у ці складні для української освіти і вчительства часи Британська рада в Україні підтримує та постійно надає фахову допомогу вчителям англійської мови волинських закладів загальної середньої освіти, створюючи можливості – попри виклики та постійний стрес – брати участь в освітніх проєктах, набувати новий досвід у розбудові вчительських спільнот і підвищувати професійну компетентність шляхом змістовної взаємодії та рефлексії у колі однодумців. За останні два роки завдяки участі у програмах SWITLO та ENCOURSE, які розроблені фахівцями з Британської ради, на Волині створено понад 20 груп професійної активності (TAG) і залучено до участі понад 220 учителів. Сподіваємося, їх стане ще більше, тому що проєкт SWITLO триватиме до весни 2026 року. Активні вчителі англійської мови пройшли навчання для фасилітаторів, набули досвіду організації та взаємодії, яким тепер охоче діляться з колегами у межах своїх територіальних громад.

Програма SWITLO (*Skills and Well-being in Teacher Learning Opportunities*) сприяє вдосконаленню лінгвістичної компетентності вчителів, допомагає психологічній стійкості усіх учасників освітнього процесу. Мета проєкту ENCOURSE (English and New Competencies for Ukrainian Reformed School Education) Британської ради в Україні на підтримку реформи «Нова українська школа» – це ознайомлення з медіацією як видом іншомовної навчальної діяльності відповідно до Державного стандарту профільної середньої освіти та як невід’ємної складової навчання іноземної мови згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями щодо мовної освіти. Понад три десятки волинських учителів англійської мови, які планують працювати у старшій профільній школі, пройшли навчання і набули компетентностей для формування і розвитку в учнівства компетенції медіації під час вивчення англійської мови.

Аналогічно завдяки співпраці між Інститутом Гете в Україні, Французьким інститутом в Україні та Посольством Франції в Україні вчителі німецької та французької мов закладів загальної середньої освіти Волинської області беруть участь у навчанні в Україні та за кордоном на підтримку реформи «Нова українська школа», вдосконалюючи професійну компетентність та розмірковуючи над підвищенням ефективності вивчення учнями першої чи другої іноземної мови в умовах підвищеного стресу. Педагоги набувають досвіду резильєнтності, активно покращують мовну компетентність, переймають досвід своїх іноземних колег у використанні методу CLIL, опановують цифрові технології та штучний інтелект для організації уроку й оцінювання навчальних досягнень з іноземної мови учнів Нової української школи.

Загальновідомо, що навчання іноземної мови базується на потребах, мотивації, характеристиках та ресурсах учнів. Це означає, що потрібно дати відповіді на такі запитання: Що учні робитимуть з іноземною

мовою? Що необхідно для того, аби вони були здатні використовувати мову для досягнення поставлених цілей? Що стимулює їхнє бажання вчитися? Оскільки спілкування пронизує усе людське існування, які компетенції необхідні для спілкування і як вони комплексно взаємодіють у процесі розвитку кожної окремої особи?

Як соціальний агент кожен індивід налагоджує стосунки з різноманітними взаємопов’язаними соціальними групами, що й визначає особистість. У рамках міжкультурного підходу саме це є головною метою навчання іноземних мов: сприяти розвитку цілісної особистості того, хто вивчає мову, та його самоусвідомлення шляхом збагачення досвіду, розуміння відмінностей між іншими мовами, цивілізаціями. Реінтеграцію численних складників у єдину цілу холистичну систему, що розвивається, покладено на вчителів та учнів.

Отже, ідентифікація потреб, визначення цілей, конкретизація змісту, добір або створення навчальних матеріалів, розробка критеріїв оцінювання для спостереження за динамікою поступу учнів, для корегування форм та практик навчання – це ті основні компоненти, з яких складається процес засвоєння мови у закладі освіти та які впливають на ефективність навчання іноземної мови.

Навчання відбувається у завданнях через виконання дій учнем чи учнями, які у стратегічній послідовності застосовують власні компетенції з метою досягнення певного результату. Діяльнісно орієнтований підхід, в основі якого лежить навчально-пізнавальна діяльність, враховує також когнітивні, емоційні та вольові здібності, так само, як і цілий ряд специфічних якостей, властивих індивіду і які він використовує у ролі соціального агента. Іншомовні мовленнєві завдання виконуються у межах видів мовленнєвої діяльності у вигляді процесів сприйняття та/або продукування у контексті, й лише він здатен надати їм повноцінного значення. У процесі навчання іноземної мови стратегії, які обирає здобувач освіти для досягнення поставленої мети, залежать від набору різних здібностей, що притаманні йому. Лише завдяки різноманітності досвіду навчання – чи то особистого, чи повторюваного – учень розвиває своє вміння вчитися.

Про важливість не просто спостереження чи пасивного слухання на уроці, а повної задіяності, активної участі у виконанні поставлених завдань, про необхідність набуття знань через моторику, механічні дії, фізичну активність відомо усім педагогам вже понад 100 років – ще від Марії Монтессорі, на думку якої інтелект дитини «знаходиться на кінчиках пальців». Тому прихильники діяльнісного підходу під час навчання іноземних мов знають, що тільки у діяльності покращується мовлення учнів, втрачається їхній страх припуститися лінгвістичної помилки, покращується динамічність і мотивація до вивчення нового, зростає автономія і відповідальність за результат. Це ті рушійні сили, які сприяють упевненості та успішності учнів. Таким чином, дія та взаємодія – основні форми організації уроку іноземної мови.

Тепер про етапи, чи «сходінки», до набуття сформованої комунікативної компетентності. Зрозуміло,

що запам'ятовування починається з рецепції. Рецептивні види на уроці іноземної мови – це сприймання інформації на слух чи сприймання друкованої інформації. Учні у межах змісту модельної та навчальної програм засобами іноземної мови повинні вміти ідентифікувати зміст прочитаних і почутих текстів, у яких допускається незначний відсоток нових слів. Сприймання інформації на слух (аудіювання) чи сприймання друкованої інформації (читання) означає розуміння, перевірка якого відбувається через післятекстові завдання різних типів (так/ні, множинний вибір, доповнення речень інформацією з тексту тощо). Отже, навчальна інформація надходить через один із рецептивних каналів (аудіо чи візуально) або декілька каналів (перегляд відео). Вчитель переконується, що учні зрозуміли чи як вони зрозуміли навчальний текст. Тут можливий різний рівень розуміння змісту. Це залежить від індивідуальних здібностей учнів.

Пам'ятаймо, що формування ключових компетентностей засобами іноземної мови – це тривалий процес, який не закінчується вивченням певної теми спілкування, а переходить з однієї теми в іншу відповідно до навчальної програми для кожного класу. Після закінчення початкової школи учні ЗЗСО досягають рівня А1 за дескрипторами Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти; після закінчення адаптаційного циклу Нової української школи (5–6 класи) учні, які вивчають першу мову, досягають рівня А2; після отримання базової освіти на кінець 9 класу – В1, які характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності.

Зазначимо, що рецептивні види іншомовної навчальної діяльності є поштовхом до продукування у різних формах: самостійно, у взаємодії (діалогічне мовлення), в обговоренні з усіма та вчителем. І для того, щоб висловлювання власної думки, повідомлення відбувалося природно, вчителю треба подбати про створення умов, позитивної атмосфери, у якій учні хотіли б поділитися власними враженнями, досвідом, ідеями.

Для продукування повідомлення здобувачі освіти повинні мати мовний інвентар у вигляді слів (лексика) та граматичних норм. Лексичний матеріал узгоджується з тематикою іншомовного спілкування у межах кожного року навчання. Граматика презентується у навчальному документі, виявляється шляхом спостереження та активізується залежно від комунікативних потреб учнів. Ось це – другий етап у вибудові комунікативної компетентності. Мовна

компетенція складається з фаз ознайомлення, опрацювання, систематизації та автоматизації лексичних одиниць і граматичних явищ у підстановлюваних, трансформаційних мовних чи умовно мовленнєвих вправах.

Наступний, кінцевий етап – це виконання мовленнєвих вправ та комунікативних завдань, у яких учні демонструють свої вміння виконувати мовленнєві функції, рівень сформованості прагматичної компетенції. Ось тут вчитель має можливість через формувальне чи підсумкове оцінювання переконатися, чи весь той шлях до виходу на самостійне мовлення, який він запрограмував на серію уроків у межах виучуваної теми для своїх учнів, виявився ефективним і чи дійсно школярі успішно пройшли етапи від незнання до розуміння і вміння самостійно долати комунікативні перешкоди. Якщо спостерігаються певні проблеми, треба підкорегувати роботу, додати або змінити завдання, аби запобігти невдачам. У разі ж вдалого засвоєння учнями навчального матеріалу та успішної реалізації ними поставленого комунікативного завдання похвалити їх, додати впевненості, стимулювати на подальше цікаве навчання.

Усі нормативні документи з іншомовного навчання вказують на комплексне формування комунікативної компетентності з усіма її складниками (мовленнєвою, лінгвістичною, соціокультурною та навчально-стратегічною компетенціями) і застерігають від неможливості формувати лише мовну компетенцію задля умінь читати, перекладати та виконувати обмежені дії. Під час навчання іншомовного спілкування комплексно реалізуються освітня, виховна й розвивальна функції через зміст галузі та навчально-пізнавальні процеси. Домінуючою та ключовою вважається іншомовна комунікативна або мовленнєва компетентність, якій підпорядковуються інші, вони взаємопов'язані. Тобто ми навчаємо учнів засобами іноземної мови вміти ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів, раціонально обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до потреб та бажань, здійснювати спілкування в усній та письмовій формах у межах сфер, тем і ситуацій, визначених модельними програмами, відповідно до поставлених завдань.

Висновки. Таким чином, формулюючи очікувані результати на урок або серію уроків, учитель повинен чітко розуміти прагматичні орієнтири процесу навчання іноземної мови та усвідомлювати компетентнісний вимір підготовки учнів.

Використані джерела

1. Закон України «Про застосування англійської мови в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20#Text>
2. Навчання іноземних мов у гімназії : зб. методич. матеріалів для вчителів іноземних мов / за заг. ред. В. Г. Редька. Тернопіль : Лібра Терра, 2023. 92 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
4. Common European framework of reference for languages : learning, teaching, assessment. Companion volume. 2020. Strasbourg.
5. L'approche actionnelle. Portail du Conseil de l'Europe. URL: <https://www.coe.int/fr/web/common-european-framework-reference-languages/the-action-oriented-approach> (дата звернення: 05.06.2025).